

Veel Dwergmeeuwen *Larus minutus* in het oostelijke IJsselmeer in augustus 1998

Op 1 augustus 1998 maakten wij een vaartocht van Zwolle naar Stavoren v.v. Op het traject Urk-Stavoren bleken grote aantallen Dwergmeeuwen aanwezig te zijn. We telden in een strook van 500 m langs het schip alle Dwergmeeuwen. De aantallen werden per minuut genoteerd. In combinatie met de vaarsnelheid konden hierdoor dichtheden worden berekend. De gevaren route was een rechte lijn tussen de Ketelbrug en de scheepvaartboei ST 1 bij Stavoren. De vaartijden op dit traject waren 11u30-13u37 (Ketelbrug-Stavoren) en 16u16-18u23 (Stavoren-Ketelbrug). Daarvan werd gedurende respectievelijk 32 en 80 minuten geteld, overeenkomend met getelde oppervlakten van resp. 4.8 en 11 km². Op de heenweg was het IJsselmeer spiegelglad waardoor optimaal waarnemen mogelijk was. Op de terugweg stond er een zwakke wind (3 Bf), waardoor er sprake was van kleine golven.

Op de heenweg werden 532 Dwergmeeuwen geteld; gemiddelde dichtheid 111 ex./km². Op de terugweg werden 434 vogels geteld; gemiddeld 39 ex./km². Op de heenweg werden met name die delen geteld waar op de terugweg de grootste dichtheden aanwezig bleken. Daarnaast kunnen door de golven op de terugweg Dwergmeeuwen die op het water rustten voor een deel zijn gemist. De vo-

gels bleken niet gelijkmatig verspreid. Tussen boei VZ 4 bij Stavoren en de Ketelbrug werden in 22 trajecten van 1.5 km x 0.5 km respectievelijk de volgende aantallen geteld: 0, 1, 2, 0, 1, 4, 38, 14, 15, 17, 21, 35, 83, 94, 5, 13, 23, 22, 30, 5, 0 en 0. Het maximum van 94 ex. (125/km²) werd geteld boven de Spaanderbank. Alle Dwergmeeuwen waren (on)volwassen; er werden geen juvenielen waargenomen. Naar schatting foerageerde iets meer dan de helft van de vogels; de rest rustte op het water. De foeragerende vogels pikten insecten van het wateroppervlak. Waarschijnlijk waren het dansmuggen (Chironomidae), waarvan er duizenden op het schip zaten.

In de literatuur vonden we drie boottellingen van Dwergmeeuwen op het IJsselmeer rond 1 augustus: 2-5 augustus 1976, 8-12 augustus 1978 (Beintema *et al.* 1980) en 26 juli 1982 (Voslamber 1991). Bij deze drie tellingen werd over het gehele IJsselmeer en Markermeer volgens dezelfde route gekruist waarbij 366 km² werd onderzocht (20% van de totale oppervlakte van 1825 km²). Daarbij werden respectievelijk 185, 92 en 190 Dwergmeeuwen geteld. Dit levert gemiddelde dichtheden op van respectievelijk 0.5, 0.3 en 0.5 ex./km².

Het is natuurlijk een hachelijke zaak om op grond van onze telling van 976 ex. in 1998, gebaseerd op minder dan 1% van het oppervlak, een schatting te maken van het totale aantal op het IJsselmeer/ Markermeer aanwezige Dwergmeeuwen. Het lijkt ons echter niet onmogelijk dat het er



meer zijn geweest dan de twee bekende maximumschattingen. Beintema *et al.* (1980) kwamen tot een schatting van 11 000 vogels op basis van een telling van 1355 exemplaren in oktober 1977. Voslamber (1991) gaf een schatting van 10 000-15 000 vogels op basis van tellingen van 4250 ex. in november 1982 en 5250 ex. in januari 1983.

Bij deze roepen wij waarnemers op de komende zomers Dwergmeeuwen te tellen op het IJsselmeer, bijvoorbeeld vanaf recreatievaartuigen of vanaf de veerboten tussen Enkhuizen en Stavoren en Enkhuizen en Urk.

Summary *Large numbers of Little Gulls* *Larus minutus* *at eastern Lake IJsselmeer on 1 August 1998*

Lake IJsselmeer is the biggest freshwater lake in The Netherlands, and a very important staging area for migrating Black Terns *Chlidonias niger* and Little Gulls in summer and autumn. Several thousands Little Gulls also winter in this wetland. On 1 August 1998 almost 1000 adult and subadult Little Gulls were counted on nearly 1% of the total surface of the lake. The average density of 61 birds/km² was much higher than in previous July/August counts in 1976, 1978 and 1982 (0.3-0.5/km²). It is not impossible that the total number on Lake IJsselmeer on 1 August 1998 was higher than previous maximum estimates of 10 000-15 000.

Literatuur

- BEINTEMA A. J., VAN DEN BERGH L. M. J., MÜSKENS G. J. D. M. & RENNSSEN T. A. 1980. Atlas van watervogels op het IJsselmeer. RIN-rapport 80/2. Arnhem en Leersum.
- VOSLAMBER B. 1991. Meeuwen in het IJsselmeergebied. Rapport 1991-9 liw. Rijkswaterstaat Flevoland.

Gerrit Gerritsen, Erik Gerritsen & Arjen Goutbeek, *Veerallee 33, 8019 AD Zwolle*

Necrofagie bij Koolmezen *Parus major*

Het najaar van 1998 bracht een vrij goede oogst van beukennootjes (code 4 op een schaal van 0-5). Op de Bokkenleegte op Landgoed Berkenheuvel, halverwege Doldersum en Diever, verzamelden zich c. 150 Koolmezen vanwege de voorraad nootjes in het kleine beukenbos aldaar. Het hoofdvoedsel van de Koolmezen bestond uit beukennootjes, enigszins aangevuld met insecten en spinnen. Deze situatie bleef ongewijzigd tot de eerste decade van februari 1999, ondanks de kwakkellende weersomstandigheden. Vanaf 11 februari viel er een pak sneeuw dat al snel 10-15 cm dik was. Door matige vorst en opdooi raakte de bovenlaag dusdanig bevroren dat het voor Koolmezen nagenoeg onmogelijk werd zich door de sneeuwlaag heen te werken naar de er onder liggende beuken-

nootjes. Alleen waar Merels *Turdus merula* en Reeën *Capreolus capreolus* gaten in de sneeuw hadden gemaakt, konden Koolmezen profiteren van het voedsel op de grond.

Op 12 februari ontdekte ik om 8u15 een vrouwtje Koolmees dat aan de kop en de rug van een stijf bevroren Koolmees zat te pikken. De dode Koolmees was een raamslachtoffer en lag tussen de spijlen van een bank voor mijn raam. De volgende dag deed een mannetje Koolmees hetzelfde; ditmaal was de dode Koolmees half ontdood in het winterzonnetje en was hij op de grond gevallen. Als een bezetene pikte de Koolmees gedurende een kwartier minieme stukjes vlees uit de rug van de dode vogel. De rest van de dag werd het lijkje met rust gelaten. Op 14 februari was de situatie sterk veranderd. Twee Koolmezen, een mannetje en een vrouwtje, waren van 9u05 tot kort na 13u00 met tussenpozen bezig de dode Koolmees geheel kaal te pikken. Het mannetje was dominant en verjoeg het vrouwtje wanneer ze te dichtbij kwam. Ze was vermoedelijk zijn partner, gezien het gezamenlijk optrekken buiten de eetessies om. Er werd nooit langer dan zes minuten aan één stuk aan het lijkje gepikt. Zevenmaal werd gedurende een minuut de pikfrequentie bijgehouden. Dit leverde een gemiddelde van 23.1 slikbewegingen per minuut op (SD = 10.8, spreiding 11-41 hapjes/minuut). Elk hapje bevatte een bijna onzichtbaar stukje vlees. De dode Koolmees was rond het middaguur dusdanig gestript, dat er nadien niet meer door Koolmezen van werd gegeten. Het gevleugelde skelet werd in de nacht van 14 op 15 februari door een Vos *Vulpes vulpes* opgegeten.

Uit de voormalige Sovjet-Unie is bekend dat Koolmezen vogels in mistnetten doden en er de ogen en hersenen van consumeren (Kozyukov in Cramp & Perrins 1993). In mijn geval werd echter het lijkje van een soortgenoot volledig gestript van vleesresten. Het is twijfelachtig of alleen de tijdelijke onbereikbaarheid van beukennootjes door een sneeuwdek aanleiding was deze voedselbron aan te boren. De conditie van de Koolmezen rond mijn huis, gemeten aan de hand van gewicht (17-19 gram) en vetvoorraad (vetscore 0), gaf tijdens de vorst- en sneeuwperiode geen negatieve verandering te zien. Speelde schaarste aan insecten en spinnen misschien een rol (kwakkelwinter!), waardoor de proteïne-behoefte uit andere bronnen moest worden aangevuld?

Summary *Necrophagy in Great Tits* *Parus major*

During a cold spell with 10-15 cm of snow cover from 11 February 1999 onward, Great Tits experienced difficulties extracting beech nuts from under the snow in western Drenthe. On 12-14 February a male and a female Great Tit stripped a dead conspecific (window casualty) of its flesh, including brains and eyes. Following short foraging bouts on 12 and 13 February (at most 15 min per day), the dead bird was picked clean between